

УДК 378.046.4:614.253.1/2

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ

О. М. Хвисяк, В. Г. Марченко, В. В. Жеребкін, І. А. Жадан, І. А. Соболева, К. І. Бодня,
О. В. Грищенко, О. І. Сергієнко, М. О. Бортний, Ю. А. Коломійченко, Н. О. Пересада

Харківська медична академія післядипломної освіти

INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN IMPLEMENTATION OF PROGRAMS OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF DOCTORS

O. M. Hvyssuk, V. H. Marchenko, V. V. Zhrebkin, I. A. Zhadan, I. A. Sobolyeva, K. I. Bodnya,
O. V. Hryshchenko, O. I. Serhiyenko, M. O. Bortnyi, Yu. A. Kolomyichenko, N. O. Peresada

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

Нова модель системи охорони здоров'я має передбачати на першому місці профілактику, що буде здійснюватися завдяки розвитку первинної медичної допомоги та інституту сімейної медицини.

Харківська медична академія післядипломної освіти має багаторічний досвід підготовки сімейних лікарів, проведення очно-заочного навчання, дистанційного навчання та реалізації програм безперервного професійного розвитку лікарів.

Перепідготовка лікарів-терапевтів дільничних і лікарів-педіатрів дільничних на циклах спеціалізації “Загальна практика – сімейна медицина” за очно-заочною формою на сьогодні є одним з головних шляхів кадрового забезпечення розвитку первинної медичної допомоги та інституту сімейної медицини.

Впровадження в післядипломну підготовку лікарів інноваційних технологій навчання, зокрема дистанційних навчальних курсів, інтерактивних методів навчання і комплексів оперативного контролю знань слухачів, надає можливості індивідуального підходу до кожного слухача залежно від рівня базової підготовки та швидкості засвоєння нових знань та вмінь, що дозволяє підготувати сімейного лікаря на циклі спеціалізації відповідно до кваліфікаційних вимог.

Foremost, the new model of health system should provide preventive measures which will be carried out because of development of primary medical care and institute of family medicine.

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education has a long experience in training of family doctors, carrying out full-time and correspondence education, distance learning and implementation of programs of continuous professional development of doctors.

Nowadays the retraining of primary care physician and primary care pediatrician on specialization cycles “The General Practice - Family Medicine” on full-time and correspondence form of education is one of the main ways of staffing of development of primary medical care and institute of family medicine.

The introduction in the postgraduate education of doctors innovative learning technologies, including distance learning courses, interactive teaching methods and complex operational control of attendees' knowledge, offers the possibility of individual approach to each attendee, depending on level of basic preparation and speed of assimilation of new knowledge and abilities, allows to train the family doctor on a specialization cycle according to qualification requirements.

Вступ. Нова модель системи охорони здоров'я, яка буде запропонована урядом для України, за словами міністра охорони здоров'я Олега Мусія, має передбачати на першому місці профілактику, що буде здійснюватися завдяки розвитку первинної медичної допомоги та інституту сімейної медицини [1].

Проте розвиток первинної медичної допомоги та інституту сімейної медицини в Україні стикається з цілою низкою суттєвих перешкод, з яких найбільш серйозною є зростаючий кадровий дефіцит лікарів первинної медичної допомоги, особливо, в сільській місцевості [2].

Швидке усунення кадрового дефіциту лікарів первинної медичної допомоги лише за рахунок підготовки в інтернатурі має певні труднощі, тому перепідготовка лікарів-терапевтів дільничних і лікарів-педіатрів дільничних на циклах спеціалізації “Загальна практика – сімейна медицина” за очно-заочною формою є одним з головних шляхів кадрового забезпечення розвитку первинної медичної допомоги та інституту сімейної медицини на сьогодні.

Вважаємо, що потужний заклад післядипломної освіти завдяки належному організаційному, кадровому, навчально-методичному та матеріально-технічному забезпеченню навчального процесу має мож-

© О. М. Хвисяк, В. Г. Марченко, В. В. Жеребкін та ін.

ливність підготувати на циклі спеціалізації висококваліфікованого сімейного лікаря.

Основна частина. Харківська медична академія післядипломної освіти (ХМАПО, академія) має багаторічний досвід підготовки сімейних лікарів, проведення очно-заочного навчання, дистанційного навчання та реалізації програм безперервного професійного розвитку лікарів.

З 2000 року в структурі академії функціонує перший в Україні факультет загальної практики – сімейної медицини, до складу якого входять 15 кафедр. За останні 14 років лише на циклах спеціалізації академією підготовлено понад 3500 сімейних лікарів. Академія щорічно готує сімейних лікарів для 10 – 12 регіонів України.

Починаючи з 2012 року, згідно з листом МОЗ України № 08.01-51/554 від 17.04.2012 р. в академії проводиться підготовка лікарів-педіатрів дільничних і лікарів-терапевтів дільничних на циклі спеціалізації “Загальна практика – сімейна медицина” за очно-заочною формою з використанням елементів дистанційної освіти (4 місяці очної та 2 місяці заочної частини).

Проведенню таких циклів передувала велика організаційна робота. Первинний досвід у проведенні дистанційного навчання слухачів був отриманий академією у 2001 році на вперше створеному в Україні факультеті менеджменту в охороні здоров’я ХМАПО, підготовка на якому здійснюється протягом 2-х років за очно-заочною формою з елементами дистанційного навчання, а також на циклі тематичного удосконалення, який проводився дистанційно кафедрою кардіології та функціональної діагностики на сторінках журналу “Ліки України” протягом 2008–2009 років. Такі цикли зараз успішно проводяться іншими кафедрами академії.

З 2007 року академія активно бере участь у міжнародному проекті “Сітка лікарів” – регулярні е-зустрічі лікарів, який започаткований за підтримки Міжнародного фонду Україна 3000, Світової федерації Українських лікарських товариств (СФУЛТ) та МОЗ України.

З метою удосконалення підготовки лікарів на дистанційному етапі, протягом 2011–2013 рр. проведена підготовка 82 викладачів академії в Інституті післядипломної освіти Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут” зі спеціальності “Педагогіка вищої освіти” за темою “Розроблення дистанційних курсів” та створена в 2012 р. служба дистанційного навчання, яка має окремий сервер для розміщення дистанційних навчальних курсів. Також, при проведенні циклів, викладачами академії широко застосовуються телекомуні-

каційні технології на основі відеоконференц-зв’язку, інтерактивні методи навчання, тестове оцінювання знань за допомогою комплексів оперативного контролю знань слухачів (Smart Senteo, Spark Interviewer).

Кафедрою клінічної інформатики та інформаційних технологій в управлінні охороною здоров’я ХМАПО на циклах тематичного удосконалення постійно проводиться підготовка професорсько-викладацького складу академії з розробки та проведення дистанційних навчальних курсів та електронних навчально-методичних матеріалів. За результатами підготовки на таких циклах слухачі (викладачі академії) готують дистанційні навчальні курси та електронні навчальні посібники.

На кожній кафедрі призначені відповідальні за дистанційне навчання – тьютори (ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення дистанційних навчальних курсів) і розроблені відповідні дистанційні курси у віртуальному навчальному середовищі “Moodle” за відповідними темами навчального плану та програми циклу спеціалізації.

Однією з вагомих переваг віртуального навчального середовища “Moodle” є можливість індивідуального підходу до кожного слухача, розподіл слухачів на підгрупи, залежно від рівня їх базової підготовки та швидкості засвоювання знань, при необхідності – можливість повторного проходження частини матеріалу.

Для успішного навчання слухачів на заочній частині циклу за погодженням з департаментами охорони здоров’я були визначені амбулаторії сімейної медицини (АСМ) та лікарі-тренери з відповідним досвідом та кваліфікаційною категорією. Для кожного слухача для користування під час навчання в АСМ були підготовані: перелік практичних навичок відповідно до навчального плану та програми циклу спеціалізації за фахом “Загальна практика–сімейна медицина”, еталони практичних навичок, якими вони керувались при їх засвоєнні. Кожен слухач отримав завдання написати реферати – з внутрішніх хвороб, педіатрії та ін.

За домовленістю з департаментами охорони здоров’я було забезпечено технічне оснащення для прослуховування слухачами інтерактивних лекцій (аудиторія з мультимедійним проектором, комп’ютером з підключенням до мережі Інтернет, веб-камерою, мікрофоном, екраном). Професори та доценти ХМАПО в Центрі інноваційних технологій проводили теоретичні та лекційні заняття on line для слухачів, які в оговорений час збиралися в аудиторії для отримання теоретичних знань з різних дисциплін, що входять до

навчального плану та програми циклу спеціалізації “Загальна практика–сімейна медицина”.

Перед початком заочної частини циклу кожен слухач отримував особистий пароль та логін для доступу до навчального сайту академії. Для того щоб контролювати відвідування слухачами циклу спеціалізації навчального сайту та засвоєння матеріалу було запроваджено систему проміжного тестового контролю. За цією системою вся дистанційна частина циклу була поділена на чотири блоки, кожний тривав до двох тижнів, строки проходження блоку для кожного циклу були вказані у заголовках. За два дні до закінчення строку проходження блоку для слухачів ставав доступним для здачі проміжний тестовий контроль. За результатами та фактом наявності спроби складання проміжного тестового контролю співробітники служби дистанційного навчання та тьютори кафедр мали змогу контролювати відвідування сайту та ступінь засвоєння слухачів. Слухачу, який не склав проміжний тестовий контроль, тьютор мав змогу рекомендувати повторно пройти матеріал. На сайті розміщувались як теоретичні, так і ілюстративні матеріали, які були доступними протягом всього часу навчання на заочній частині циклу.

Основною метою навчання на заочній частині циклу спеціалізації “Загальна практика–сімейна медицина” є засвоєння професійних практичних навичок і вмінь, вивчення основних особливостей організації роботи сімейного лікаря та підготовка слухача до самостійної роботи в АСМ. Виконання навчальної програми на заочній частині досягалось шляхом практичної лікарської діяльності слухачів під керівництвом тренерів (лікарів загальної практики–сімейної медицини, які мають відповідний стаж та досвід роботи, достатній рівень теоретичних знань, умінь та практичних навичок відповідно до першої та вищої кваліфікаційної категорії).

По завершенню заочної частини циклу слухачі представили звіт за формою, розробленою навчально-методичним відділом академії згідно з навчальним планом та програмою циклу. Звіт містив кількість проведених маніпуляцій згідно з переліком практичних навичок, кількість проконсультованих пацієнтів, теми прослуханих on line лекцій, теми написаних рефератів, участь у санітарно-просвітній роботі, підсумки. Підписував звіт слухач, керівник (лікар-тренер), затверджував звіт головний лікар (з печаткою) та завідувач випускаючої кафедри.

Протягом 2013 року 278 слухачів циклів спеціалізації “Загальна практика – сімейна медицина” працювали з дистанційними навчальними курсами підготов-

леними викладачами академії. Для контролюючих цілей широко використовувались тестові завдання як для проміжного, так і для заключного тестового контролю, згідно з результатами якого проводився моніторинг відвідування слухачами сайту та зараховувався дистанційний курс заочної частини циклу.

Після закінчення дистанційного фрагмента циклу слухачам пропонували заповнити анкети, де вони вказували своє ставлення, оцінку методики навчання та технічному забезпеченню. За результатами опитування, більшість слухачів схвально відгукнулися як про сам цикл, так і про технічне забезпечення навчання.

Очна частина циклу включає 16 розділів за основними програмами та 11 розділів – за додатковими. З метою належного виконання навчального плану та програми циклу в його проведенні задіяні 23 кафедри ХМАПО.

Система оволодіння слухачами практичними навичками на очній частині в академії включає: підготовку на клінічній базі відповідної кафедри (робота з еталонами практичних навичок та у відділеннях клініки); навчання в Центрі інноваційних технологій навчання за допомогою навчальних відеофільмів, посібників для самостійної роботи, електронних посібників; відпрацювання практичних навичок на кафедрі топографічної анатомії та патологічної фізіології; відпрацювання практичних навичок у навчально-тренінгових центрах академії та Харківському обласному навчально-тренінговому центрі медицини невідкладних станів на тренажерах, фантомах і комп’ютерних симуляторах; відпрацювання практичних навичок в амбулаторіях сімейної медицини. Такий підхід дозволяє засвоювати навіть складні практичні навички, які не завжди доцільно чи можливо відпрацювати на пацієнті.

Втім, в підготовці лікарів-педіатрів дільничних і лікарів-терапевтів дільничних на циклі спеціалізації “Загальна практика – сімейна медицина” за очно-заочною формою залишається ряд проблемних питань:

1. Нормативно невизначені механізми залучення лікарів-тренерів до проведення підготовки слухачів на заочній частині циклу, зокрема:

- взаємодія між місцевими органами та закладами охорони здоров’я стосовно призначення тренерів з числа лікарів з вищою кваліфікаційною категорією за спеціальністю “Загальна практика – сімейна медицина”;
- оплата праці тренерів з числа лікарів з вищою кваліфікаційною категорією за спеціальністю “Загальна практика – сімейна медицина”;
- відповідальність місцевих органів та закладів охорони здоров’я за якість підготовки слухачів на заочній частині циклу.

2. Недостатня кількість навчальних годин на циклі на засвоєння знань та вмінь за окремими вузькими спеціальностями.

Висновки: 1. Перепідготовка лікарів-терапевтів дільничних і лікарів-педіатрів дільничних на циклах спеціалізації “Загальна практика – сімейна медицина” за очно-заочною формою є одним з головних шляхів кадрового забезпечення розвитку первинної медичної допомоги та інституту сімейної медицини на теперішній час.

2. Впровадження в післядипломну підготовку лікарів інноваційних технологій навчання, зокрема дистанцій-

них навчальних курсів, інтерактивних методів навчання і комплексів оперативного контролю знань слухачів, надає можливості індивідуального підходу до кожного слухача, розподілу слухачів на підгрупи залежно від рівня їх базової підготовки та швидкості засвоєння знань, при необхідності – можливість повторного проходження частини матеріалу.

3. Втілення в Законі України “Про вищу освіту” ідеї університетської автономії в академічній, організаційній та фінансових сферах має суттєво підвищити якість післядипломної освіти лікарів за рахунок оперативного залучення необхідних ресурсів закладу.

Література

1. Прес-брифінг Міністра охорони здоров’я Олега Мусія 20.03.2014 р. у приміщенні Будинку Уряду України на тему “Українська медицина – початок відродження”.

2. Кадрова політика у реформуванні сфери охорони здоров’я: аналіт. доп. / Т. П. Авраменко. – К. : НІСД, 2012. – 35 с.

Отримано 20.03.14